

ACC. N:R M. 15307: 1-12.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *J. E. Jägren, Baldringe*
Härad: *Harrestad* Berättare: " " " "
Socken: *Baldringe* Berättarens yrke: *smedmästare*
Uppteckningsår: *1960* Född år *1893* i *Baldringe*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I meden. s. 1-12.
(skiss a s. 12.)

LUF III

1.

ACC. N:R M. 15307:1

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Undertecknad innehavare av Baldringe Smedja som gått i arv fyra generationer före mig på följande led:

1. David Peter Sjögren född 18/8 1763

inflyttad från Veberöd 1788

död 6/12 1854

2. Jakob Sjögren född 28/8 1792

död 6/12 1846

3. David Peter Sjögren född 28/12 1827

död 1907

4. Per Jakob Sjögren född 25/10 1851

död 5/1 1930

5. Jakob Ernst Sjögren född 9/9 1893

6. Erik Magnus Sjögren född 17/12 1924

Den första smedjan låg i Baldringe by, men brann ned år 1869, och uppbyggdes sedan 300 mtr. från byn.

Husen har tillhört Högstads gods, och jorden kyrkan, ända tills för fem år sedan, då jag friköpte det. Jorden är numera bortarrenderad.

Att jag kom att ägna mig åt smedyrket, berodde kanske mest på att min fader behövde hjälp i smedjan, och så gick några år. Sedan blev det praktisering på flera m.verkstäder, hovbeslag m.m. innan jag övertog smedjan efter far år 1919.

2

Arbetet har varierat under årens lopp, första tiden dominerade hovbeslaget och vagnsrep. Sedan började rörledningsarbete och maskiner. För 50 år sedan hade en bonde ej mera maskiner än en plog och harvar knappast en såmaskin eller huggemaskin. Harvar eller klösar gjordes i smedjan.

Anställning som smedlärning, i gamla dagar, skedde muntligt eller mot fästepeng, senare med kontrakt. Lönen var liten, min far berättade att det mesta utgick i kläder. Efter arbetets slut för dagen, kunde lärlingarna göra något arbete som såldes till bönderna eller andra, fuska kallades det.

Disciplinen var sträng, lärlingarna fick själva skära pilekäppar, som de kanske under dagens lopp fick smaka på.

Arbetet började kl.5-6 på morgonen, med smide av hästskor, söm m.m. Kl.7 var det frukost, sill och potatis varje dag. Kaffe

existerade ej förrän under senare år. Middagen bestod mest av kokt fläsk, kål och potatis, samma rätt flera dagar i sträck. Till kvällsmat var det sill och potatis igen, samt gröt.

Vandrande gesäller iklädda skinnförkläde kom ofta till smedjan, färdiga att arbeta med detsamma när så behövdes. De stannade en tid tills vandringslusten tog överhand, då vandrade de sin väg med någon förtjänad krona i börsen.

Arbetsmöjligheterna för en utlärd smed var många, på järnvägen, mek.verkstäder, fabriker eller som gårdsmed. Kanske en egen smedja övertogs.

Som gårdsmed fanns oftast kontrakt att gårdens arbete skulle utföras först, i andra hand till andra kunder. Priserna var bestämda för en del arbeten t.ex. hovbeslaget, en summa för året, oavsett arbetet.

En del gårdsmeder hade lön och stat, och gården anskaffade själv material, samt höll verktyg och verkstad.

Verktygen i smedjorna på den tiden gjorde smederna själva, då de var mycket dyra att köpa, många ganska enkla, men fyllde sin

uppgift då fodringarna ej var så stora.

Järnets minsta dimension var $2x\frac{1}{2}$ ", som fick klyvas när man gjorde hästskor t.ex. Järnet klövs då det var varmt, i en stor sax.

Det var dyrt att köpa nytt järn, varför mycket gammalt användes. Kunden hade ofta med sig sådant som smiddes om. Det blev större förtjänst om man själv hade gammalt järn att smida av. Skrot-handlarna hade ingen existens på den tiden. Far berättade att man rullade ihop en orrbill till strut och fyllde den med järnskrot, ~~helt~~ på det hela som sträcktes ut i tenar. Även gamla hästskor smiddes ut till kattar, som det kallades på smedspråk. Det berättas att en jägare kom på besök, vars gevärspipa var gjord av gamla hästskosöm. Många smeder smidde en ny hästsko av två gamla, vilket gav en förtjänst på 5-10 öre, som ej var mycket trots det höga penningvärdet.

Järn och kol för smedjan hämtades i Ystad av bönderna som gärna körde då det ofta blev en festens dag. Detta skedde vid nyårstiden, då betalades gångna årets räkningar och nytt inköptes

5.

ACC. N:R M. 15307:5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

för det nya året. All transport skedde med hästar, järnvägar fanns ej.

Vid årsskiftet samlades bönderna för att betala sina räkningar. Då bjöds på mat, brännvin och toddy. Sedan blev det kortspel till sent på natten, då var och en gick till sitt på mer eller mindre vingliga ben.

Konkurrensen var stor bland smederna, ofta räknades priserna på arbetet ut på en höft, några föreningar och bestämda priser fanns ej.

Smedjan var samlingsplatsen för bönderna, där dryftades dagens händelser, kanske bjöds på "kaffegök" och då gick allting bättre.

Arbetsuppgifterna i en smedja var många bl.a. vagnbeslag. Kunden lät göra träverket själv, sedan gjordes resten i smedjan, smide av axlar, hjulringar m.m.

Vanliga enkla vagnar var lätta att göra, men fina landåger med hela smidda underreden var rena konsthantverket och fodrade stor skicklighet.

5

Att göra hjulringar tillgick så: Ringar måttades på hjulet, spetsades i båda ändarna, ett järnskott hjul fastsattes vid skenan med en hilla. Med en stor hake eller stång grep man fast om hjulet och böjde skenan efter detta. Sedan svetsades ringen samman, måttades och uppvärmdes, $1/4$ tum mindre än träet beräknades för spänning. Efter påläggningen avkyldes hjulet, borrades och nitades. I gamla tider användes bultar genom ring i löten vilket ej var bra vid svår torka, då löten följde med ringen och lossnade från ek-rarna som slet på topparna. Senare användes raka dubbar istället. Gamla hjulringar omlades genom att en bit kapades av och hetsades samman igen.

På senare år tillkom bock och stukmaskin vid arbete med hjulringar.

Hjulnitar smiddes så, att $3/8$ rundjärn sträcktes ut till $1/4$ på den längd niten skulle vara, avhöggs och slogs huvudplatt i nageljärn. Vagnsfjädrarna gjordes också för hand.

Hovbeslaget utfördes ej med hovklinga och rasp som nu, utan med verkjärn som fördes med tryck från bröstet. Hoven slätades ock-

verkjärn

så med detta. Skorna saknade tåkappa, skon flyttades tillbaka och spikades fast med hängjord söm. Många gånger hände det att sömmen klövs så att en del gick in i hoven, detta på grund av järnets otäthet. Därefter häftades, och kanten avhögs med en klinga, gjord av en gammal lie.

Även knivar, yxor och andra verktyg gjordes i smedjan.

En brödkniv beställdes av mor i gården, kosta något fick den inte, i gengäld gjordes någon körning. En kniv tillverkades på så sätt att stål insvetsades mellan två järnbitar som sträcktes och avhögs i lämplig längd, utsmiddes tunnt och härdades. Slipningen av kniven fick kunden själv göra.

En yxa tillkom på så sätt att en järnbit i önskad längd, utsmiddes, på mitten tunnare för ögat och böjdes ihop. Sedan lades en stålbit emellan och yxan utsmiddes, en bit fastsvetsades till nacke varefter yxan härdades och slipades. Detta blev en vedyxa, till en handyxa lades stålet i sidan. Här fanns på den tiden för slipning av yxor en stor slipsten med en vev vid var ända. Slipstenen drogs av två man.

En slägga stålades på följande sätt: Ett antal spetsade ou
dubbar av stål gjordes, släggan uppvärmdes, hål slogs i banan med en
spetsig dorn, varefter dubbarna indrevs i banan. Därefter hetsades
de samman, en ända i sänder, för att sedan härdas.

En mindre hammare stålades med en platta direkt i banan.

Mejslar stålades också förr, senare blev de helt av stål.

Stenborr utsmiddes och skärptes genom att skäret högs rätt
varefter fas slogs på detta, härdades sedan genom att knappt 10 mm.
uppvärmdes körsbärsrött och avkyldes på 5 mm. n.g. Sedan ströks bor-
borret på amboltstocken och värmdes violett, avkyldes något för att
själv avsvälva.

Böndernas verktyg, stänger och spett var mest stålade, som
måste göras om eftersom dom slets ut. Det gick till så, att ändan
uppvärmdes och uppfläcktes, en stålbit spetsades, isattes och het-
sades samman, spetsades ånyo och härdades.

Eld i ässjan fick minsta läropojken göra, glöder hämtades
från skorstenen i köket, sedan hölls fyren i gång hela dagen. Bälg
användes och genom denna blev det jämnare tryck på fyren. Sidoforn

användes mest.

På lediga tider i smedjan, arbetet var mera säsongsbetonat förr, gjordes förlagsarbete. En del gjorde vagnar, plogar, hästräfsor m.m. Till plogar köptes välten, sedan smiddes åsen, bultar, tacklorna, socken eller skäret. Hästräfsorna var med trähjul, balk av trä, pinnarna köptes färdiga.

På hösten fick ibland gesäller och lärningar hjälpa bönderna med skördearbete.

Förbättringar i smedjorna började på 1930-talet. Elkraft kom och svetsningen som förr utfördes i ässjan utbyttes mot gas och elsvets.

Även andra maskiner som underlättar arbetet har kommit efter hand, jordbrukarnas krav har blivit större och smederna måste anpassa sig därefter. Men trots att arbetet går lättare, är tiden mycket jäktig mot gamla tider.

I Simrishamns gamla smedja finns alla verktyg, som används 150 år i denna smedja. Det är en del år sedan jag skänkte dem dit bl.a. ambolt, skruvstycke, tänger, hemmagjorda hästskosöm, ett

10.

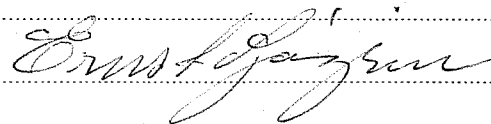
ACC. N:R M. 15307:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

smideschema över en yxa från början till färdig med de olika
detaljerna m.m.

Jag skriver dessa rader om livet i smedjorna,
för att minnas om generationer av vårt gamla yrke, och
deras strävsamma liv genom tiderna.

Ernst Sjögren

10

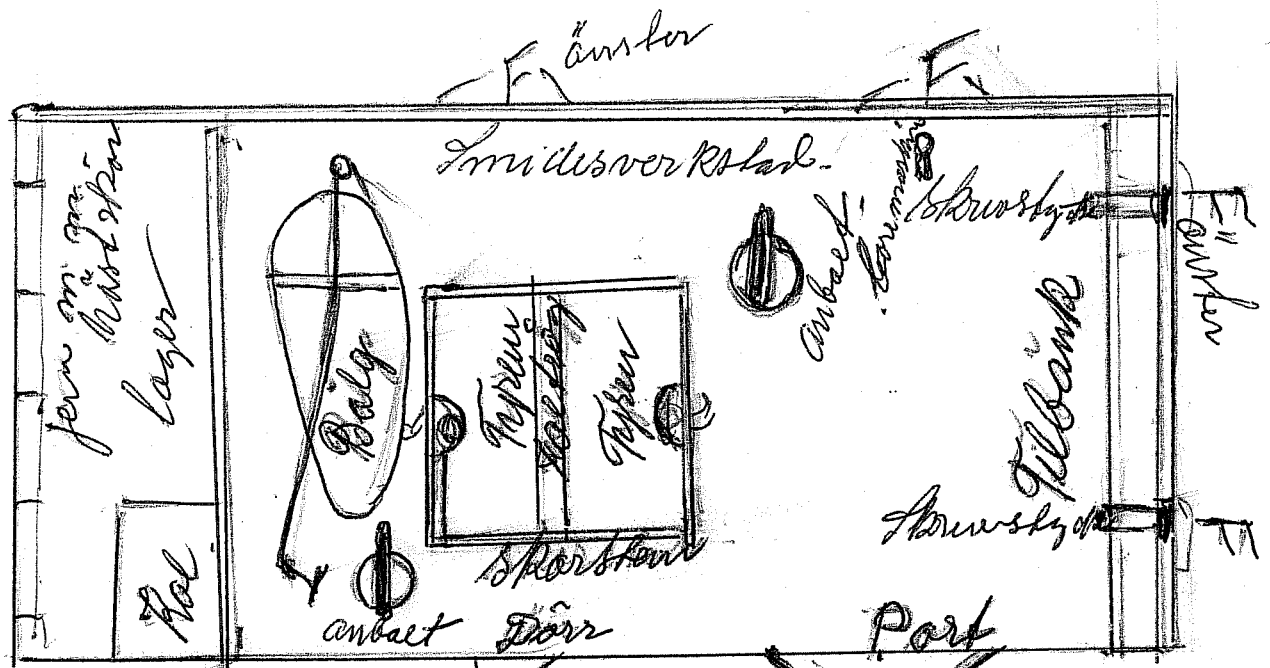
M. 15307: 11.
Landskap: Skåne Upptecknat av: J Ernst Käyser
Härad: Ferrås Adress: Baldring Tomelilla
Socken: Baldring Berättat av: "
Uppteckningsår: 1960 Född år 1893 Baldring

Smedjorna var mest planerade med skorstenar
i mitten på smedjäv, för att få någon fyravridbåda
sidorna enligt med följande skiss. Bänken med
skruvtycken vid någon långvägig, Borrmaskin
mitt på golvet. Huvudstaket gjordes mäst ute,
någon hade skorfall. Invidet var det mäst
arbete. Fyrerna gick från morgon till Kvällen.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 15307: 12.

Landskap: Skåne Upptecknat av: E. Ernst Jönsson
 Härad: Kerrastad Adress: Baldninge Familien
 Socken: Baldninge Berättat av: "
 Uppteckningsår: 1960 Född år 1893 Baldninge

Plats för nästan förskåpning

Platsen var mest planerad i mitten på borden, på grund av de villa, nä närmast vid båda sidor

Ifyll endast ovanstående uppgifter!